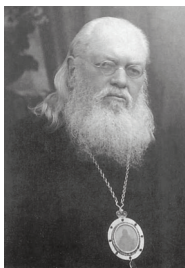

ΤΑΞΙΔΕΥΟΝΤΑΣ ΜΕΣΑ ΣΤΟΝ ΠΟΝΟ

ΑΓΙΟΣ ΛΟΥΚΑΣ ΣΥΜΦΕΡΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΤΑΞΙΔΕΥΟΝΤΑΣ ΜΕΣΑ ΣΤΟΝ ΠΟΝΟ

ΑΥΤΟΒΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΦΗΓΗΣΕΙΣ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ:

Ἄρχιμ. Ἐφραίμ Γ. Τριανταφυλλόπουλος

Ἐν πλῶ

© Έκδόσεις Έν πλῶ
Κολοκοτρώνη 49, Αθήνα 105 60
Τηλ.: 210 3226343 – Fax: 210 3221238
e-mail: info@enploeditions.gr
www.enploeditions.gr
www.facebook.com/enploeditions.gr

Διόρθωση δοκιμίων: Σοφία Μπουγά

Α΄ έκδοση: Ίούλιος 2021
Β΄ έκδοση: Δεκέμβριος 2021

ISBN: 978-960-619-092-6

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος στην ελληνική έκδοση
† Μητρ. Σισανίου καί Σιατίστης κυροῦ Παύλου
~9~

Είσαγωγή
~13~

Ἡ νεότητά μου
~29~

Καλλιτεχνικές σπουδές
~31~

Ἱατρικές σπουδές
~37~

Γάμος καί πρῶτα ἐπαγγελματικά βήματα
~41~

Ἄγροτικός γιατρός
~43~

Ὁ θάνατος τῆς Ἄννας
~57~

Ἱερωσύνη
~61~

Ἐπίσκοπος

~69~

Ἡ πρώτη μου ἔξορία

~81~

Πρὶν ἀπὸ τῆ δεύτερη ἔξορία

~109~

Ἡ ἔξορία στὸ Ἀρχαγγέλσκ

~123~

Ἡ τρίτη σύλληψη

~139~

Ἐπιλογικὸ σημεῖωμα

~149~

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

«Ταξιδεύοντας μέσα στον πόνο» είναι ο τίτλος τῆς αὐτοβιογραφίας τοῦ Ἁγίου Λουκᾶ Ἀρχιεπισκόπου Συμφερουπόλεως, ὁ ὁποῖος σέ πολύ λίγο διάστημα ἔγινε εὐρύτατα γνωστός στόν εὐσεβῆ λαό μας, ἀγαπήθηκε πολύ καί τιμᾶται πλέον εὐρύτατα, ἐνῶ διαρκῶς μνημονεύονται καί νέα θαύματα τοῦ Ἁγίου καί παρεμβάσεις του στή ζωῆ ὅσων τόν ἐπικαλοῦνται, ἀλλά καί ἄλλων οἱ ὁποῖοι τόν ἀγροοῦν.

Ὁ Ἅγιος καταγράφει τήν πορεία του ἡ ὁποία εἶναι πορεία μέσα ἀπό ἓνα κοπάδι λύκων πού προσπαθοῦν νά τόν κατασπαράξουν, ἀλλά κάθε φορά ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ «διασκεδάζει βουλάς ἐθνῶν». Ἔτσι, ἡ πορεία του ἦταν πραγματικά μιᾶ πορεία μέσα στόν πόνο καί τήν ἴδια στιγμή μιᾶ συγκλονιστική ἐμπειρία τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ. Διά τοῦτο αὐτός ὁ πόνος καί οἱ δοκιμασίες δέν ἔκαμψαν τό φρόνημα τοῦ Ἁγίου, ἀλλά τόν χαλύβδωσαν καί καλλιέργησαν μέσα στήν ψυχή του μιᾶ ρωμαλέα πίστη, μιᾶ ἀπόλυτη δηλαδή ἐμπιστοσύνη στό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ.

Ἰπαγόρευσε τήν αὐτοβιογραφία του στή γραμματέα του κατά τό ἔτος 1958, τρία χρόνια πρὶν ἀπό τήν κοίμησή του, γιατί ὁ ἴδιος ἦταν τυφλός. Διαβάζοντας κανεῖς αὐτή τήν καταγραφή τῶν

γεγονότων τῆς ζωῆς καί τόν τρόπο μέ τόν ὁποῖο κάθε φορά ἀντιμετώπιζε τίς δυσκολίες καί τούς πειρασμούς, βλέπει ἕναν ἄνθρωπο πού βίωσε τή λειτουργική προτροπή «πᾶσαν τήν ζωήν ἡμῶν Χριστῷ τῷ Θεῷ παραθώμεθα».

Ὁ Ἅγιος Λουκᾶς δέν ἀνήκει σέ κάποια μακρινή ἐποχή. Εἶναι ὁ δικός μας Ἅγιος, ὁ Ἅγιος τῶν ἡμερῶν μας. Ἡ ζωή του εἶναι καί μία καταγραφή τῆς σύγχρονης ἱστορίας καί τῆς ταυτότητας καθεστῶτων πού κάποτε θεωρήθηκαν καί προβλήθηκαν σάν πρότυπα καί τά ὁποῖα ὅμως, ἐπειδή ἦταν «ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων», ὑπῆρξαν βαθύτατα ἀντιανθρώπινα καί γι' αὐτό καί κατέρρευσαν.

Εἶναι ἐκπληκτικό νά βλέπει κανεῖς τήν ἀντίδραση σ' ἕναν πρωτοπόρο ἐπιστήμονα καί τίς ταλαιπωρίες τίς ὁποῖες ὑπέστη μόνο καί μόνο γιατί ἦταν χριστιανός καί ἐπίσκοπος. Στό τέλος ὅμως ἡ νίκη εἶναι τοῦ Θεοῦ καί, ὅταν ἡ νίκη εἶναι τοῦ Θεοῦ, εἶναι καί τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ Ἅγιος Λουκᾶς χάρις στήν ἐλευθερία μέ τήν ὁποία τόν ἐλευθέρωσε ὁ Χριστός στάθηκε ἀτρόμητος καί ἐλεύθερος ἀπέναντι σέ κάθε ἀπειλή καί κατέδειξε πῶς μπορεῖ ὁ κάθε ἄνθρωπος νά παραμένει ἐλεύθερος καί δυνατός ἀπέναντι σέ ὁποιοδήποτε καθεστῶς δουλείας. Τό παράδειγμά του εἶναι πολύ σημαντικό σέ μιά ἐποχή πού ἐπιχειρεῖται ἡ πνευματική ὑποδούλωση καί ὁ ἐξανδραποδισμός τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ἐπιβλητική παρουσία του, ὅπως φανερώνεται μέσα ἀπό κάποιες εἰκόνες του, μοιάζει νά λέγει πρὸς ὅλους

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

μας: «Τῇ ἐλευθερίᾳ ἣ ὁ Χριστός ἡμᾶς ἠλευθέρωσε στήκετε».

Τῇ μετάφραση τοῦ ἀνωτέρω βιβλίου ἐπιμελήθηκε μέ διάθεση προσευχητική ὁ Πανοσολ. Ἀρχιμ. π. Ἐφραίμ Τριανταφυλλόπουλος, Πρωτοσύγκελλος τῆς Ἱερᾶς μας Μητροπόλεως.

Θερμῇ ἀνεβαίνει ἡ ἱκεσία μου πρὸς τόν Ὅσιο Λουκᾶ πλησίον τοῦ θρόνου τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ εὐρισκόμενον νά εὐχεται ὑπέρ τῆς Ἐκκλησίας διά νά δίδουμε στούς δύσκολους χρόνους ὅλοι μας, κληρὸς καί λαός, μέ δύναμη καί παρρησία τή μαρτυρία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ ὅπως τήν ἔδωσε ἐκεῖνος.

† Ο ΣΙΣΑΝΙΟΥ ΚΑΙ ΣΙΑΤΙΣΤΗΣ ΠΑΥΛΟΣ

Ὁ Ἅγιος ἀφηγούμενος τὴ ζωὴ του στὴ γραμματέα του

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

« Η νύχτα θά είναι πολύ μεγάλη και πολύ σκοτεινή », δήλωνε ο πατριάρχης τῆς ρωσικῆς ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας Τύχων, τό 1925, λίγο πρό τοῦ θανάτου του. Προφητικός ὁ λόγος. Ἡ σκοτεινή βασιλεία τῆς ἄθειας « κουμμουνιστικῆς » ἐξουσίας ἐπρόκειτο πράγματι νά εἶναι ὄχι μόνο μακριά σέ διάρκεια, ἀλλά τρομερή σέ φρίκη, σέ ἀδικία, σέ παραλογισμό καί σέ πόνο. Νύχτα αἵματος καί δακρῶν.

Ἡ ἱστορία τῆς ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας ὑπό τό σοβιετικό καθεστῶς εἶναι ἱστορία ἑνός Γολγοθᾶ. Οὐδέποτε ἱστορικά οἱ χριστιανοί γνώρισαν τέτοιο διωγμό: 400 ἐπίσκοποι ἐκδιώχθηκαν, ἀπό τούς ὁποίους οἱ 250 ἐκτελέστηκαν, 500.000 κληρικοί φυλακίστηκαν ἢ ἐξορίστηκαν, ἀπό τούς ὁποίους οἱ 200.000 ἐκτελέστηκαν, 40.000 περίπου ἐκκλησίες καταστράφηκαν. Στά τέλη τῆς δεκαετίας τοῦ '30, λίγο περισσότερες ἀπό 1.000 ἐκκλησίες ἀπογράφηκαν στήν ΕΣΣΔ – ἀπό τίς ὁποῖες καμιᾶ ἑκατοστή λειτούργοῦσαν πραγματικά – ἔναντι 55.000 πρὶν ἀπό τήν ἐπανάσταση τῶν μπολσεβίκων. Ὡστόσο ἡ ρωσική ὀρθόδοξη Ἐκκλησία ἐπέζησε, ἀποκαλύπτοντας τήν πλάνη τοῦ μαρξιστικοῦ ὁράματος καί διαψεύδοντας τή θεωρία τοῦ ἱστορικοῦ ὕλισμοῦ ὡς πρὸς τή θρησκεία. Ἀντί νά ὑποκύψει

στίς ὀλέθριες ἐπιθέσεις τοῦ στρατευμένου ἀθει-
 σμοῦ, ἡ πίστη διατηρήθηκε καί μεταδόθηκε, πέρα
 ἀπό κάθε προσδοκία. Σάν ἄσβεστη φλόγα μέσα
 στόν πάγο καί τό ἀτσάλι. Ἀληθινό θαῦμα, κατέστη
 δυνατό ἐξαιτίας τῆς προσευχῆς, τῆς ἐγκαρτέρησης
 καί τοῦ θάρρους χιλιάδων μαρτύρων τοῦ Χριστοῦ,
 λαϊκῶν καί κληρικῶν, ὁμολογητῶν καί πνευμα-
 τικῶν πατέρων¹.

Ἄλλοι πέθαναν στίς φυλακές καί τά στρατόπε-
 दा, ἄλλοι ξέφυγαν τό μαρτύριο, ὅλοι ὁμως συνε-
 τέλεσαν νά παραμείνουν ζωντανές ἡ πίστη καί ἡ
 ὀρθόδοξη παράδοση, νά καλλιεργηθοῦν μέ αὐθεν-
 τικότητα τό χριστιανικό πνεῦμα καί ἡ εὐαγγελική
 στάση ζωῆς, σπέρνοντας στή ρωσική γῆ τοὺς σπό-
 ρους τῆς σημερινῆς ἄνθησης².

Εἶναι ὀλοφάνερο πῶς ὁ Σεβασμιώτατος
 Λουκάς Συμφερουπόλεως –Βαλεντίν Φελίξοβιτς
 Βόινο-Γιασενέτσκι³ (1877-1961), ἀποτελεῖ ἕναν
 ἀπό αὐτοὺς πού ἔδωσαν μαρτυρία τοῦ Φωτός
 μέσα στό σκότος καί πού ἡ μνήμη καί ἡ πνευματι-
 κή κληρονομιά του παραμένουν πηγὴ ἔμπνευσης
 γιὰ τίς σύγχρονες γενιές. Μιά μορφή στήν κυριο-
 λεξία ἐξαίρετική ὅπως τήν ἀποκαλύπτει τό *Ταξι-*

¹ Βλ. Irène Semenov-Tian-Chansky, *Témoins de la Lumière. Six prêtres de l' époque Soviétique*, Paris, Éd. du Cerf-Le sel de la Terre, 1999.

² Βλ. Irène Semenov-Tian-Chansky, *Printemps de la foi en Russie*, Paris, Saint-Paul, 2000.

³ Ἐπαναγραφή τοῦ πολωνικῆς καταγωγῆς ὀνόματός του. Ἡ ρωσική ἐπαναμεταγραφή δίνει Βόινο Γιασενέτσκι.

δεύοντας μέσα στον πόνο. Δύσκολο, πράγματι, νά σκεφτεί κανείς μία προσωπικότητα μοναδική και παράδοξη, τόσο ανένταχτη, που βρισκόταν πέρα από τις προκαταλήψεις μας και τούς εκκλησιαστικούς τύπους και τις συμβατικότητες.

Ανακηρύχθηκε τοπικός άγιος τῆς ἐπίσκοπῆς τῆς Κριμαίας τό 1995 καί τῆς ρωσικῆς ἐν γένει Ἐκκλησίας τόν Αὐγουστο τοῦ 2000. Σημαδεύτηκε πνευματικά ἀπό τή βαθιά εὐλάβεια καί τήν καθαρότητα τῆς ψυχῆς τοῦ πατέρα του, καθολικοῦ πολωνικῆς καταγωγῆς. Γόνος ἀριστοκρατικῆς οἰκογένειας, μέ ἔλξη πρὸς τή ζωγραφική καί προορισμένος γιά καλλιτεχνική καριέρα, θέλησε νά γίνει ἀγροτικός γιατρός καί γιατρός τῶν φτωχῶν. Ἀφοῦ ἔχασε τή σύζυγό του, χειροτονεῖται κληρικός, ἐνῶ μάλιστα μία ἄλλη γυναίκα ἤρθε νά ζήσει κάτω ἀπό τή στέγη του γιά ν' ἀσχοληθεῖ μέ τά τέσσερα παιδιά του. Γενόμενος ἐπίσκοπος, συνεχίζει ν' ἀσκεῖ ὄχι μόνο τή χειρουργική, ἀλλά καί τήν παθολογική ἀνατομία, τήν ἐργασία πάνω σέ πτώματα. Ἀναγορευθεῖς σέ ἀρχιεπίσκοπο, ἔλαβε τό 1946 τό βραβεῖο Στάλιν πρώτης κατηγορίας –20.000 ρούβλια– γιά τό ἔργο του *Χειρουργική πυωδῶν τραυμάτων* πού μπόρεσε νά γράψει στά ἔντεκα χρόνια ἐξορίας καί στρατοπέδων.

Τό *Ταξιδεύοντας μέσα στον πόνο* εἶναι ἡ αὐτοβιογραφία του Σεβασμιώτατου Λουκά τήν ἐποχή τοῦ μεγάλου σοβιετικοῦ διωγμοῦ. Τήν ὑπαγόρευσε στή γραμματέα του στό τέλος τῆς ζωῆς του, ἐνῶ

είχε τελείως τυφλωθεί, τό 1955, εκείνος πού είχε γιατρέψει τόσους άσθθενείς στά μάτια. Τό κείμενο πρωτοεκδόθηκε –σέ άτελή μορφή και μέ έπαναλήψεις– στή Γερμανία τό 1978, στό τρίτο τεύχος του περιοδικού *Ναντέζντα*: έπαναδημοσιεύτηκε –σέ τελική μορφή– στή Μόσχα τό 1998 άπό τήν άδελφότητα άγιος Ίγνάτιος Μπριαντσιανίνωφ. Μ' ένα ύφος άπλό και λιτό, ό συγγραφέας φανερώνει έδω τίς «ένδότερες άναμνήσεις» του, άναμειγνύοντας μέ διαρκή έπιδεξιότητα τήν ιστορία μέ τό παρασκήνιο, τίς σημαντικές ιστορικές ιδιαιτερότητες μέ τόν στοχασμό, τό άτομικό μέ τό συλλογικό, τό ένδόμυχο μέ τό πολιτικό, τό πνευματικό μέ τό κοσμικό. Έφάρμοσε στή δική του διήγηση τή συμβουλή πού έδωσε στον μελλοντικό βιογράφο του, Μάρκ Ποπόφσκι: «Άν γράψετε τή ζωή μου μήν προσπαθήσετε νά ξεχωρίσετε τόν χειρουργό άπό τόν έπίσκοπο. Μιά προσωπογραφία μοιρασμένη στά δύο, θά ήταν ψεύτικη».

Έ διήγηση του Σεβασμιωτάτου άποτελεί προσωπική μαρτυρία, πλούσια σέ έντυπώσεις και πληροφορίες τήν περίοδο 1920-1940 στήν ΕΣΣΔ. Άκολουθοΰμε τόν συγγραφέα στά προσωπικά δράματά του (τόν θάνατο τής συζύγου του), στήν ιατρική επαγγελματική του πορεία πού χαρακτηρίζεται άπό πολλές θέσεις άρχιάτρου σέ διάφορα νοσοκομεία, σέ μία λαμπρή διδακτορική διατριβή πάνω στήν τοπική άναισθησία, στή διδασκαλία του σάν καθηγητῆ τοπογραφικῆς άνατομίας και

χειρουργικῆς στήν ἰατρική Σχολή τῆς Μόσχας. Τόν συνοδεύουμε στίς καταναγκαστικές μετακινήσεις του, στή μάχη του ἐνάντια στό κρύο καί τήν κακοκαιρία, στά «μπλεξίματά» του, ὅταν τά σκυλιά τοῦ ἔλκηθρου ἀλληλοσπαράζονταν, στίς παταγώδεις μαγειρικές του ἀποτυχίες. Μοιραζόμεστε, τέλος, τίς διαδοχικές του φυλακίσεις καί ἔξορίες, τούς συχνά ἀνυπόφορους ἐγκλεισμούς του σέ στρατόπεδα συγκεντρώσεως⁴ (μέσα σέ ἀνθυγιεινά ὑπόγεια λερωμένα μέ περιττώματα, βαγονέτα γεμάτα ψεῖρες, κελιά γεμάτα ἀπό ὀρδές κοριῶν πού ἔπρεπε νά τούς ἐξολοθρεύσει μέ τό κερδί), ὅπου ὑφίσταται αὐταρχικές ἀνακρίσεις καί φρικτά βασανιστήρια, ὄντας θύμα κατηγοριῶν τόσο σκοτεινῶν ὅσο καί φανταστικῶν.

Ὁ ἀγώνας τῆς κομμουνιστικῆς ἐξουσίας ἐνάντια στήν ὀρθόδοξη Ἐκκλησία –πού τήν ταύτιζε μέ τόν τσαρικό θεσμό– ἄρχισε ἀμέσως τήν ἐπομένη τῆς μπολσεβίικης ἐπανάστασης. Γνώρισε πολλές διαχυμάνσεις⁵. Στίς 20 Ἰανουαρίου 1918, ἕνα διάταγμα τοῦ Λένιν στερεῖ τήν Ἐκκλησία ἀπό ὅλα της τά ἀγαθά –ναούς, φιλανθρωπικά ἢ ἐκπαιδευτικά

⁴ Mark Popovskij, *Jizn' jitie Voïno-Yasenetskogo arkhiepiskopa i Khirurgja*, Paris, YMCA-Press, 1979, p. 94. Ὅλα τά παραθέματα καί οἱ πληροφορίες γιά τόν Σεβασμιώτατο Λουκά πού ἀναφέρονται στήν παρούσα εἰσαγωγή καί δέν ὑπάρχουν στήν αὐτοβιογραφία του, προέρχονται ἀπ' αὐτό τό ἔργο.

⁵ Βλ. κυρίως "L' Église sous le régime soviétique" στό *Histoire de l'Église russe* τῶν Jean-Claude Roberti, Nikita Struve, Dimitri Pospielovsky, Vladimir Zielinsky, Paris, Nouvelle Cité, 1989, p. 87-142.

ιδρύματα— πού γίνονται ιδιοκτησία του Κράτους. Στο έξις, τό σοβιετικό καθεστώς θά ακολουθήσει δύο στόχους: νά καταστρέψει τή θρησκεία καί νά προπαγανδίσει τήν άθεΐα. Μέ όλα τά μέσα, από τίς συστηματικές καταδόσεις μέχρι βασανιστήρια, χωρίς νά έξαιρούνται καί οί βεβηλώσεις καί λεηλασίες άγιών τόπων. Μέσα λοιπόν σ' αυτό τό πλαίσιο θέσεως τής Έκκλησίας έκτός νόμου καί δήμευσης τών εκκλησιαστικῶν αγαθῶν, ό Σεβασμιώτατος Λουκάς γίνεται ιερέας τό 1920.

Ή πρώτη του έξορία έπέρχεται στά πλαίσια τής «Ζωντανῆς Έκκλησίας», σχισματικῆς κινήσεως κατευθυνόμενης από τήν έξουσία, γιά νά διαιρέσει καί αποδυναμώσει τήν Όρθόδοξη Έκκλησία έκ τών ἔσω. Λαϊκός άκόμη, ό Σεβασμιώτατος ἔγινε άντιληπτός από τούς παθιασμένους λιβέλους του εναντίον τών όπαδῶν αὐτῆς τής φατρίας του κοσμικοῦ κλήρου τήν όποία ύποστήριζε ἡ GPU (μυστική άστυνομία). Σέ συνέχεια, άλλωστε, μιᾶς από τίς φλογερές του παρεμβάσεις, ό επίσκοπος Τασκένδης, πού εκείνο τόν καιρό εΐχε δεχτεΐ βίαια επίθεση, πρόκειται νά τόν καλέσει στήν ιερωσύνη.

Στό στόχαστρο τών αρχῶν εξαιτίας τής άδιαλλαξίας του, ό Σεβασμιώτατος Λουκάς συλλαμβάνεται γιά πρώτη φορά τό 1923, λίγο μετά τή μυστική του χειροτονία σέ επίσκοπο. Μία σύλληψη «διοικητική», χωρίς δίκη, πού συνοδεύτηκε από τριετή έξορία στή Σιβηρία, ὅπως προέβλεπε ἡ σοβιετική νομοθεσία. Διώχτηκε καί στάλθηκε σ'

ένα χωριουδάκι χαμένο στον βόρειο πολιτικό κύκλο. Θα έλευθερωθεί τό 1926.

Ἡ δεύτερη έξορία συνέβη τόν Ἀπρίλιο τοῦ 1930. Ὁ Σεβασμιώτατος φυλακίστηκε ἀπό τή μυστική ἀστυνομία στό Ἀρχαγγέλσκ. Παρά τή δήλωση ὑπακοῆς στήν έξουσία (1927) τοῦ πατριάρχη Σέργιου, ὁ ὁποῖος διαδέχτηκε τόν Τύχωνα, οἱ διωγμοί ἄρχισαν πάλι ἐντονότεροι τό 1929. Καινούργιος νόμος υἱοθετήθηκε, ὁ ὁποῖος ἀπαγόρευε κάθε θρησκευτική ἔκφραση ἐκτός λειτουργικοῦ προγράμματος καί τοῦ αὐστηρῶς καθορισμένου περιβάλλοντος τῶν τόπων λατρείας πού εἶχαν ἀπογραφεῖ. Οἱ ἐπιθέσεις ἐναντία στήν Ἐκκλησία, εἶναι μέρος τῆς ἐκστρατείας ἐξολοθρευσης τῶν κουλάκων, σχετικά εὐκατάστατων ἀγροτῶν οἱ ὁποῖοι βοηθοῦν ὑλικά τόν ἐπαρχιακό κληρο. Ἐξουθενωμένοι ἀπό τούς ὑπερβολικούς φόρους, ἀνίκανοι ν' ἀντεπεξέλθουν στίς φορολογικές τους ὑποχρεώσεις, οἱ κληρικοί φέρονται συνεχῶς κατηγορούμενοι γιά σαμποτάζ στό «πενταετές σχέδιο», συλλαμβάνονται καί μάλιστα ἐξορίζονται ὡς «δημόσιοι ἐχθροί». Ὁ Σεβασμιώτατος θά ἐπιστρέψει στή Σιβηρία τό 1933, μερικoὺς μήνες μετά τόν ξεριζωμό τῶν τελευταίων μοναστηριῶν καί τῶν ἐκεῖ διαβιούντων.

Ὑποκινημένος ἀπό τόν Σύνδεσμο τῶν Ἀθέων πού ἐπωφελοῦνται ἀπό τό νέο σύνταγμα τοῦ Στάλιν γιά νά προκαλέσουν νέο κύμα καταστολῶν, ὁ διωγμός κατά τῆς Ἐκκλησίας φτάνει στό ἀπόγειό

του τήν περίοδο 1937-1938. Ὁ τύπος τώρα βρίθεται πληροφοριῶν γιά ὑποτιθέμενη ἀνάμειξη τοῦ ὀρθόδοξου κλήρου σέ ξένα δίκτυα κατασκοπείας. Σχεδόν 200.000 ἐπίσκοποι καί κληρικοί πρόκειται νά συλληφθοῦν καί νά ἐξοριστοῦν – ἐκ τῶν ὁποίων καί ὁ Σεβασμιώτατος Λουκάς: οἱ μισοί θά δολοφονηθοῦν. Τό 1939 τέσσερις μόνον ἐπίσκοποι ἀσκοῦν ἀκόμη τά καθήκοντά τους στήν ΕΣΣΔ. Τό 1941 ὁ Χίτλερ ἐπιτίθεται στή χώρα τοῦ Στάλιν. Μία πραγματική στρατιωτική καί ἰδεολογική καταστροφή γιά τή σοβιετική ἐξουσία ἡ ὁποία τώρα ὀφείλει ν' ἀλλάξει γνώμη. Παίζοντας ὅσο γίνεται τό ἐθνικιστικό παιχνίδι, ἐκμεταλλεῦμενη ὄλη τήν πατριωτική ἐνεργητικότητα τοῦ πληθυσμοῦ γιά νά τόν κινητοποιήσει, χαλαρώνει τήν πίεση ἐνάντια στήν Εκκλησία. Σέ ἀντάλλαγμα τῆς συμμετοχῆς της στόν πολεμικό ἀγῶνα, ἐπιτρέπει τή σύγκληση μιᾶς συνόδου ἡ ὁποία ἐπανεγκαθιστᾶ τό πατριαρχεῖο καί ἐπιτρέπει τήν ἐπαναλειτουργία ἀρκετῶν χιλιάδων ναῶν. Πασίγνωστος γιά τίς ἰατρικές του ἱκανότητες, ὁ Σεβασμιώτατος ἐπωφελεῖται. Τό θέρος τοῦ 1941 διορίζεται ἐπικεφαλῆς χειρουργός ἐνός νοσοκομείου ἐκκένωσης στό Κρασνογιάρσκ πού δέχεται τραυματίες πολέμου. Σέ ἀναταπόδοση κι εὐχαριστία τῶν καλῶν καί τίμιων ὑπηρεσιῶν του, θά λάβει τό 1943 τιμητικό δίπλωμα ἐκ μέρους τοῦ στρατιωτικοῦ τομέα τῆς δυτικῆς Σιβηρίας. Στό τέλος τῶν ἐχθροπραξιῶν, θά τοῦ ἀπονεμηθεῖ τό μετάλλιο «γιά τό